

віруючих в умовах демократії вимагатиме врахування особливостей їхньої релігійної віри, що розв'яже та буде вимагати вирішення низки проблем. Поряд з цим досить великий відсоток населення відносить себе до атеїстів, особливо це актуально для молоді.

Поліконфесійність та атеїзм в Україні мають певні особливості і вимагають детального дослідження та додаткових роздумів, оскільки відсутність єдності українців у духовному житті ніяк не приведе до єдності у національній свідомості та ментальності.

1. Конституція України. – К. 1996.
2. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації».
3. Історія релігій в Україні: Навчальний посібник у 3-х книгах. – К., 2007.
4. Калінін Ю.А., Харьковченко Є.А. Релігієзнавство. Підручник. – К., 1994.
5. Колодний А. Релігійні процеси в Україні: реалії сьогодення // Релігія і церква в контексті реалій сьогодення. – К., 1995. – С. 32.

ЄВРЕЙСЬКИЙ НЕКРОПОЛЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРІЇ КОВЕЛЬСЬКОГО ШТЕТЛУ

Буско Богдана

10 клас, ЗОШ I–III ступенів № 5 Ковельська міська філія
Волинської обласної Малої академії наук,
м. Ковель, Волинської області,
buskobohdana@mail.ru

Актуальність дослідження. Старовинний єврейський цвинтар міста Ковеля до поч. 80-х років минулого століття був своєрідним музеєм історії та архітектури, священним місцем, де навіки спочивали представники єврейської общини. Вивчаючи пам'ятки старовини Ковельського повіту, у сер. XIX ст. професор М. Іванішев тут віднайшов надгробні камені XVI ст. з записами: “Року 1550. Тут похований голова і предсідник своїх зборів, велитель у виконанні Божої волі, богач Мордехай”, на іншому – “року 1595... похований рабин Арон, що відкрив багато вищих шкіл” [3, с. 323-325]. Наявність даних речових пам'яток єврейської общини свідчить про те, що у місті єврейська громада була однією з найдавніших на території Волині та Західної України.

Цей унікальний пантеон пережив чимало лихоліть, але був щент зруйнований більшовицькими вандалами. Приводом для жахливої акції було будівництво палацу культури імені Т.Г. Шевченка. І подумки не могла допустити подібного варварства польська королева Бона Сфорца – власниця міста, що євреї, які згідно поборового реєстру в 1505 р. сплачували подушний податок [1], з 1518 року отримали дозвіл селитися у місті та яким вона з 1536 року дозволила приймали участь в соціальному житті міста [2 с. 82], що через п'ять століть будуть піддані забуттю.

Метою розвідки є дослідження старовинного єврейського некрополя та його надгробків як історичних джерел з історії ковельського штетлу.

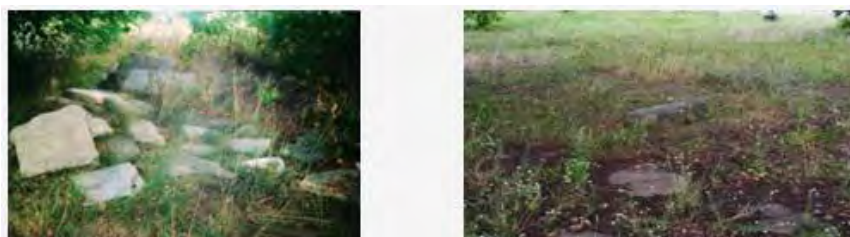
Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань: ознайомити з історією формування та функціонування єврейського кладовища, з'ясувати його типологічні особливості та науково-джерельну цінність.

В історичних джерелах цвинтар фігурує під назвою: „бейт альмін”, що значить „дім вічності”. Межі цвинтаря чітко окреслені на давніх планах міста і пролягали вулицями Володимирська та Варшавська.

Цвинтар мав чітке планування. Ряди могил були обернені з півночі на південь, а самі захоронення “головою” на захід. Могили євреїв містили кам’яні або дерев’яні надгробки, які були прикрашені різноманітними візерунками та епітафіями. Їх називали мацевами і на їх всіх були висічені епітафії.

Під час будівництва палацу культури, бульдозери перерили цвинтар, перемішавши розбиті надмогильні камінні плити із зотлілими кістками. Зриваючи надгробки і руйнуючи їх, тисячі камінних плит використовувались на будівництві дороги, а також під час прокладання тротуарного майданчика у військовій частині. Тому зараз, виймаючи з тротуару бордюрні плити, на них можна побачити вирізьблені гебрайські письмена, шестикутні зірки та підсвічники, леви та грифони.

А

Б

На фото: загальний вигляд залишків єврейського цвинтаря (вересень, 2012 р.)

А – на території колишньої військової частини по вул. Володимирській;

Б – на території колишнього єврейського некрополя по вул. Володимирській

На фото: віднайдені залишки єврейських мацев на території колишньої військової частини

Висновки. Подальше дослідження та виявлення решток давнього єврейського некрополя міста Ковеля, залишки якого зберігаються на території колишнього єврейського некрополя та знайдені на території розформованої військової частини у 2011 році по вулиці Володимирській, є надзвичайно актуальним завданням сьогодення задля збереження історико-культурної спадщини міста і, водночас, даниною шани й пам’яті тим поколінням євреїв, котрі проживали на території міста пліч-о-пліч з українцями та представниками інших націй, творили і збагачували самобутню історію та культуру міста.

1. *Історія Ковеля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.shtetlinks.jewishgen.org/kovel/kovelhistory.htm>*

2. Семенюк А.В. *Ковель: минуле і сучасне: історико- краєзнавчий нарис / А.В. Семенюк. – Луцьк: Надстир’я, 2000. – 314 с.*

3. Теодорович Н.И. *Волынь в описании городов, местечек и сел в церковно-историческом, географическом, этнографическом и других отношениях. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии / Н.И. Теодорович. – Т.В. Ковельский уезд. – Почаев: Типография Почаево-Успенской Лавры, 1903.*